

Predgovor

Gotovo šezdeset godina nakon što je u autorstvu akademika Vojmira Vinje objavljena prva i zasad jedina gramatika španjolskog jezika pisana za govornike hrvatskog, zadovoljstvo nam je predstaviti novu, aktualiziranu i suvremenu *Gramatiku španjolskog jezika*. Suvišno je i govoriti na koliko se razina bilo koji jezik izmijeni u tako dugom razdoblju. U slučaju španjolskog jezika, dovoljno govori podatak da je brojka od 200 milijuna govornika, koja je bila aktualna u šezdesetima, do danas narasla na gotovo pola milijarde izvornih govornika, odnosno na nešto manje od 600 milijuna govornika ako se u obzir uzmu i govornici kojima je španjolski drugi jezik. Jezik kojim govori toliki broj ljudi i koji je rasprostranjen diljem zemaljske kugle (premda potječe iz Europe, najveći broj govornika španjolskog nalazimo u Južnoj i Sjevernoj Americi, uz enklave u Africi i Aziji) onoliko je raznovrstan, dinamičan i sklon promjeni koliko i njegovi govornici. Te promjene, koje su svojstvene svim jezicima i koje se odvijaju na svim razinama – od ortografske i fonetsko-fonološke, preko morfološke i sintaktičke pa sve do sociolingvističke – nastojali smo usustaviti i prezentirati na što učinkovitiji način.

Kada se piše gramatika jezika poput španjolskog, najprije treba odgovoriti na pitanje *kojeg* španjolskog. Jer španjolskih je varijeteta mnogo i jasno je da se ne govori jednako u Buenos Airesu, Punta Arenasu, Cuzcu, Maracaibu, Tegucigalpi, Monterreyu ili Madridu. Kriterij kojim smo se vodili, a koji će dominirati cijelom knjigom, praktična je primjenjivost. U tom smislu, za centralni varijetet koji ćemo opisivati u ovoj gramatici odabrali smo inačicu koja se govori u samoj Španjolskoj, budući da je ona govornicima hrvatskog i geografski i kulturno najbliža, te je najveća vjerojatnost da će se susresti s govornicima upravo tog varijeteta. Uz to, činjenica da su i autor i njegovi suradnici govornici upravo ove varijante dodatno je usmjerila

odabir i garantira bolje snalaženje u materiji. Naravno, premda ćemo se u ovoj gramatici većim dijelom baviti opisom europskog varijeteta španjolskog jezika, bio bi velik propust ne osvrnuti se na određene osobitosti američke uporabe, posebice ako uzmemo u obzir da se većina hispanofonog stanovništva nalazi upravo u Južnoj i Srednjoj Americi. U brojnim poglavljima kroz cijelu knjigu referirat ćemo se tako na uzuse karakteristične za Hispansku Ameriku, s ciljem da se čitatelj upozna i s najvažnijim karakteristikama tamošnjih varijanata španjolskog. Ipak, u ovako zamišljenoj gramatici neizbježno smo se suočili i s problemom davanja jasnih pravila i jasne strukture koju bi govornici hrvatskoga mogli lako usvojiti, a da pritom zadržimo svijest o silnoj varijaciji koja postoji u jeziku koji govori pola milijarde ljudi. Zbog toga smo se, uz povremeno referiranje na različitosti, ipak nastojali zadržati unutar one čvrste jezgre jezika koja je zajednička svim njegovim govornicima.

Osim geografskog kriterija, na pitanje *koji* španjolski predstaviti u gramatici valja odgovoriti i na sociolingvističkoj razini. S obzirom na ovaj kriterij i na nužnu redukciju goleme varijacije koja se na društvenoj razini javlja u svakom jeziku, odlučili smo se koncentrirati na najčešću, najuobičajeniju i najprihvaćeniju uporabu unutar europskog španjolskog. Ova gramatika pisana je iz deskriptivne perspektive, što znači da se generalno vodimo načelom da kao ispravne donosimo one oblike koji su u stvarnoj, svakodnevnoj uporabi među govornicima, a ne isključivo one koje prihvaća strogo shvaćena norma. Naravno, u svakom smo trenutku imali na umu da se radi o gramatici za neizvorne govornike kojima treba dati jasne smjernice oko određenih uzusa i uputiti ih osim u same gramatičke oblike i u sociolingvističku praksu vezanu uz te forme. Tako u mnogim slučajevima navodimo određene uporabe koje se u jeziku (katkad i iznimno često) javljaju, ali su karakteristične samo za određena područja, za određene društvene skupine ili za određene situacije. U tim slučajevima čitateljima preporučujemo da izbjegavaju izraze koji možda mogu proći neprimijećeno kod izvornih govornika kad se jave u kombinaciji sa svim drugim karakteristikama izvornog govora, ali koje se kod stranaca u izolaciji može percipirati kao netočne ili nezgrapne. U tom smislu korisnicima ove gramatike dosljedno preporučujemo da razlikuju razine prihvatljivosti određenih konstrukcija, te navodimo mnoge primjere uporaba koje svakako valja moći razumjeti, ali koje se bez velikog iskustva ne preporuča upotrebljavati. Nastojali smo također predstaviti široku uporabnu sliku španjolskog jezika i opisati njegovu *uvriježenu* i *uobičajenu* inačicu koju njegovi govornici svakodnevno upotrebljavaju, uz naznačavanje varijanti koje su prikladne za manje ili više formalne kontekste. Cilj nam je bio da korisnici ove gramatike usvoje španjolski koji će zvučati prirodno, koji će se moći prilagoditi različitim komunikacijskim situacijama i koji će biti razumljiv svim njegovim govornicima.

Još jedna velika razlika u okolnostima u kojima su nastale ova i prethodna gramatika količina je i dostupnost stručne i znanstvene literature. Španjolski je, naime, jedan od najproučavanijih jezika na svijetu iz najrazličitijih perspektiva, te je broj i

opseg naslova koje smo bili u prilici konzultirati prilikom sastavljanja ove gramatike jednostavno zapanjujuć. Iznad svega ističu se dvije kolosalne španjolske opisne gramatike koje zajedno broje gotovo deset tisuća stranica: *Gramática descriptiva de la lengua española* iz 1999. godine sastavljena pod uredničkom palicom Ignacia Bosquea i Violete Demonte te *Nueva gramática de la lengua española* izdana 2009.-2011., čije autorstvo potpisuju Španjolska kraljevska akademija (RAE) i Udruženje akademija španjolskog jezika (ASALE). Mogli bismo reći da je, za razliku od situacije prije nekoliko desetljeća, danas puno veći izazov uzeti u obzir sve napisano i od enormne količine podataka koja nam je dostupna odabrati ono najbitnije iz kuta gledišta govornika hrvatskog i iz perspektive praktične primjene za učenje španjolskog kao stranog jezika. Ne moramo ni napominjati da mnoga tumačenja i interpretacije dugujemo upravo ovim kapitalnim djelima i da je njihov doprinos u nastanku ove gramatike nemjerljiv. Ipak, premda se čini nevjerojatnim s obzirom na opseg i kvalitetu ovih dviju gramatika, prilikom proučavanja različitih aspekata španjolskog jezika u većini smo se slučajeva morali služiti i dodatnom, monografskom literaturom vezanom uz pojedine teme. U tom smislu važno je nadodati da bi bez sve konzultirane bibliografije čiji se popis nalazi na kraju knjige, sastavljanje ove gramatike bilo nemoguće.

Možda je ovo dobro mjesto da uz već navedena dva kapitalna djela kojima smo se vodili spomenemo i druge radove koji su nam najviše pomogli u sastavljanju ove gramatike. Svakako na općoj razini još valja istaknuti *Diccionario panhispánico de dudas* Španjolske kraljevske akademije i izvrsnu *A New Reference Grammar of Modern Spanish* Butta i Benjamin. U poglavlju o fonetici i fonologiji najviše smo se služili djelima Hualdea te Martínez Celdrána i Fernández Planas, za pisanje poglavlja o kontrastivnoj uporabi glagola *ser* i *estar* dugujemo veliku zahvalnost sistematičnosti Margarite Porroche Ballesteros, a u izradi najopsežnijeg poglavlja o uporabi konjunktiva najviše smo se oslanjali na priručnike Borrega, Asencia i Prieta, Fernández Alvariza i Maríje Ángeles Sastre. Za primjere koji se kroz tekst konstantno koriste za ilustriranje pojedinih fenomena dijelom smo se inspirirali onima pronađenima u drugim djelima, manjim dijelom ih doslovno preuzimali, a najčešće bismo sami osmišljavali one koji bi najbolje mogli oslikati konkretne uporabe. Za lakše praćenje sadržaja, svi su primjeri dosljedno u cijeloj knjizi prevođeni na hrvatski.

S obzirom na to da je osnovna namjena ove gramatike da bude praktična i da služi prije svega govornicima hrvatskog koji žele naučiti španjolski, broj fusnota i direktnih referenci na konzultirane radove nastojali smo svesti na minimum. Ovakvu praksu preuzeli smo od našeg prethodnika, a nalazimo ju i u drugim gramatikama stranih jezika pisanim za govornike hrvatskoga. Naime, cilj djela koje držite u rukama nije ulaženje u teoretske rasprave ili rješavanje nekih od mnogih još uvijek otvorenih pitanja unutar španjolske gramatike, nego pokušaj da u obliku jednog

probavljeno, temeljito dokumentiranog i znanstveno utemeljenog rada predstavi činjenično stanje na jasan, razumljiv i primjenjiv način.

Ova je gramatika namijenjena širokom krugu korisnika – od apsolutnih početnika kojima španjolski samo „lijepo zvuči“ i koji možda žele naučiti neke osnovne stvari o jeziku Cervantesa, Messija ili Shakire, do naprednih korisnika koje detaljnije zanimaju konkretni detalji vezani uz pojedini jezični fenomen. Iz tog je razloga pisana svima razumljivim jezikom, bez pretjeranog korištenja široj publici nepoznate lingvističke terminologije i bez bavljenja lingvističkom teorijom kada ona nema direktne veze s praktičnom uporabom jezika. Naravno, kada se nužni termini moraju upotrijebiti i kada nam određeni teorijski koncepti pomažu u razjašnjavanju pojedinih fenomena, pokušali smo ih objasniti što jasnije i jednostavnije.

Strukturno, gramatika je podijeljena na tri velike cjeline. Prvi dio bavi se fonetikom i fonologijom španjolskog jezika, odnosno njegovim izgovorom i sustavom organizacije glasova, uz osnovne napomene o španjolskom pravopisu. Drugi dio posvećen je morfologiji, odnosno oblicima i tvorbi različitih vrsta riječi, dok se u trećem dijelu govori o sintaksi, odnosno o uporabi svih tih oblika. Pogledom na sadržaj, lako je vidjeti da se sve teme ne obrađuju jednako detaljno. Najviše se pažnje posvećuje upravo onim fenomenima koji su se govornicima hrvatskoga pokazali najproblematičnijima u usvajanju španjolskog jezika. Tu se radi upravo o onim segmentima stranog jezika koji nemaju pandana u materinjem, zbog čega predstavljaju najveće teškoće pri učenju, posebice ako se radi o iznimno složenim sustavima i međudodnosima, kao što je primjerice slučaj s upotrebom konjunktiva u španjolskom jeziku, s kontrastom između njegovih dvaju glagola „biti“ (*ser* i *estar*), ili sa sintaksom prošlih vremena. U takvim smo poglavljima nastojali biti što iscrpniji i pokušali smo ponuditi odgovore na što veći broj nedoumica koje se mogu javiti prilikom njihovog usvajanja. Iz tog razloga također smo kroz cijelu gramatiku inzistirali na velikom broju primjera kako bismo ilustrirali različite nijanse o kojima se u tekstu govori.

Gramatike ove vrste nisu djela koja se obično čitaju od korica do korica. Onima koji ju budu tako čitali, unaprijed se ispričavamo na mogućim ponavljanjima i na stalnom inzistiranju na nekim temeljnim konceptima, ali budući da pretpostavljamo da će ovaj rad mnogima služiti kao referenca i da će ga se koristiti za razrješavanje vrlo konkretnih problema u datom trenutku, nastojali smo se pobrinuti da se može čitati napreskokce, odnosno da u svakoj tematskoj cjelini donesemo što cjelovitiju informaciju i upute u vezi sa strukturama koje se ondje pojavljuju, uz uračunat rizik od potencijalnog ponavljanja. Tekst gramatike također obiluje uputama na sadržajno vezane cjeline, što bi čitatelju trebalo olakšati potragu za željenom informacijom.

Na kraju valja reći i nešto o suštinskim razlikama između ove i Vinjine gramatike španjolskog jezika. Osim već spomenutih aktualizacija i promjena koje se moraju uzeti u obzir kao posljedica neumitnog protoka vremena, postoje i druge bitne razlike u fokusu ovih dvaju djela. Gramatika akademika Vinje između ostaloga je odražavala i autorov znanstveni habitus, kao i položaj hispanistike u trenutku u kojem je nastala. Zato u njoj nalazimo širok romanistički fokus koji se očituje u brojnim usporedbama između španjolskih, francuskih i talijanskih uzusa, te velik broj napomena o povijesnom razvoju različitih španjolskih oblika. Ovakav odabir, logičan u vrijeme nastajanja gramatike, dobro ocrtava i sam status hispanistike, koja je kod nas u to vrijeme bila disciplina u povojima i praktički se nije poučavala izvan okvira romanistike. Danas je situacija bitno drugačija, španjolski je u nas znatno popularniji i prisutniji, prvenstveno zbog medija i brzog protoka informacija, zbog čega se razvio velik interes za učenje ovog jezika. U tom smislu, namjera je autora ove gramatike da se, uz studente hispanistike kojima će ona biti samo uvod za daljnje bavljenje ovim jezikom, njome može služiti i šira populacija koju interesira samo praktično poznavanje španjolskog. Stoga u ovu gramatiku nisu uključene usporedbe između različitih romanskih jezika, a povijesne su opservacije svedene na minimum i daju se u najkraćim crtama da se razjasne pojedini fenomeni. Čitateljima zainteresiranima za više detalja o ovim aspektima i dalje svesrdno preporučujemo gramatiku akademika Vinje.

Za kraj, u potpunosti svjesni činjenice da je svaka gramatika po definiciji nepotpuna, da su greške neizbježne i da je teško zadovoljiti sve potencijalne korisnike, ističemo još jednom da smo u ovom radu pokušali pronaći što bolji omjer između detaljnih i preciznih informacija s jedne, te jasnoće izlaganja s druge strane. Koliko smo u tome uspjeli, ostavljamo čitateljima na prosudbu.